

Land grabbing

Hur påverkas landsbygdsbefolkningen i Etiopien av land grabbing och hur kan fenomenet förstås med utgångspunkt från radikalismen och liberalismen?

Elmedina Bahtiri
Melina Athanasiadi

Abstract

Vi ämnar i denna uppsats undersöka hur fenomenet land grabbing kan förklaras och förstås utifrån teorierna liberalism och radikalism. De bakomliggande premisserna till varför land grabbing ökat anses vara finanskrisen 2008, staters behov av att säkra den inhemska tillgången på mat och tanken om att fenomenet genererar ekonomisk tillväxt i de utvecklingsländer, som verkar likt världsländer. Fokus ligger på att få insyn i landsbygdsbefolkningens situation i Gambella, Etiopien och det inflytande de har på avtalen som sluts, samt graden av transparens gällande kontraktskrivandet vid försäljningen och utarrenderingen av omfattande arealer av landområden. Våra resultat belyser frånvaron av transparens för inblandade parter och allmänheten. Mot bakgrund till detta ger vi i uppsatsen konstruktiva förslag på alternativa lösningar, som verkar för ett mer symmetriskt maktförhållande mellan de berörda parterna, ökar transparensen i avtal som reglerar land grabbing, samt ger möjlighet till empowerment för landsbygdsbefolkningen.

Nyckelord: Land Grabbing, Etiopien, liberalism, radikalism, transparens, landsbygdsbefolkning

Antal ord: 8721

Förkortningar

CFS: Committee for World Food Security

FAO: Food and Agriculture Organization

IFAD: The International Fund for Agricultural Development

IFPRI: International Food Policy Research Institute

IIED: International Institute for Environment and Development

PwC: PricewaterhouseCoopers

UNCTAD: United Nations Conference on Trade And Development

WTO: World Trade Organization

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	2
1.2	Teori, metod och urval.....	2
1.3	Avgränsning.....	3
1.4	Begrepp och definitioner	3
1.5	Material och källkritik	Fel!Bokmärket är inte definierat.
1.6	Disposition.....	5
2	Teoretiskt ramverk	7
2.1	Liberalism.....	8
2.2	Marxism.....	9
2.2.1	Radikalism.....	9
2.2.2	Beroendeskolans.....	10
3	Land grabbing	11
3.1	Forskningsläge.....	11
3.2	Land grabbing i nutida kontext.....	12
3.3	Land grabbing ur ett liberalistiskt perspektiv	12
3.3.1	Resurspessimism.....	13
3.3.2	FDI- Foreign Direct Investments.....	14
3.4	Land grabbing ur ett radikalistiskt perspektiv	15
3.4.1	Betydelsen av land för landsbygdsbefolkningen	15
3.4.2	Riskerna med land grabbing.....	16
4	Fallstudie: Land grabbing i Etiopien	18
4.1	En översikt av situationen i Etiopien	18
4.2	Implikationer för landsbygdsbefolkningen.....	19
4.3	Transparens och kontraktskrivande.....	20
5	Slutsats	22
6	Referenser	24

1 Inledning

De senaste fem åren har medierapportering belyst en ny våg av investeringar inom jordbruksmarknader världen runt (IIED, FAO, IFAD, 2009). En mängd aktörer har på senare tid genomfört storskaliga markförvärv i utvecklingsländer, främst i Afrika. Fenomenet kallas land grabbing. De bakomliggande premisserna till den nya trenden inom land grabbing anses vara två globala kriser, nämligen matkrisen och den ekonomiska krisen, som stigmatiserat världen sedan 2008 (GRAIN1 2008:2-6).

Genom att köpa upp eller arrendera landområden utrikes försöker stater brådskande bland annat säkra sina mat- och miljötillgångar, med anledning av investerarnas inhemska begränsningar vad gäller tillgången till produktiva landområden. Köparna är främst stater, företag, en del regeringar, entreprenörer och NGO:s (Zoomers 2011:13 ; GRAIN1 2008:2).

Idag är det tämligen oproblematiskt för utländska investerare att bli ägare till land och skog, speciellt i länder med liberaliserade landmarknader. Det handlar främst om länder som saknar bördig jordbruksmark och har en stor befolkningstillväxt som stadsmakten vill mätta. (GRAIN1 2008:2-6)

Land grabbing rättfärdigas ofta med att det genererar utveckling i tredje världen, det är en så kallad vinn-vinn situation (IFPRI 2009:3). Då tanken om land grabbing som en vinn-vinn situation är hegemonisk, menar vi att det är intressant att fördjupa bilden och kritiskt belysa den dominerande föreställningen. Vi avser att göra det genom att studera land grabbing utifrån radikalismen, samt liberalismen. Vårt fokus kommer främst ligga på värdlänternas landsbygdsbefolkning och hur de påverkas av land grabbing. Vi tar utgångspunkt i land grabbing i Etiopien, som utgör vår fallstudie.

1.1 Syfte och frågeställning

Mot bakgrund av tilltagandet av land grabbing på senare tid, ämnar vi i denna uppsats undersöka fenomenet närmare. Syftet med vår studie är att belysa den nya trenden av land grabbing och studera hur fenomenet påverkar landsbygdsbefolkningen i världsländerna utifrån teorierna radikalism och liberalism. Den generella ståndpunkten bland globala institutioner är att land grabbing är en utvecklingsmöjlighet för underutvecklade länder, där både världsländerna och de som köper alternativt hyr land vinner på affären (IFPRI 2009). Vi vill i vår uppsats se om denna hegemoniska tanke, om fenomenet är en vinn-vinn situation, stämmer med empirin och främst utgå från huruvida denna ömsesidiga vinning även inkluderar landsbygdsbefolkningen i världsländerna. Vi menar att det är av intresse att belysa land grabbing då den dåtida generellt positiva inställningen till fenomenet, på senare tid har kommit att ifrågasättas av flera oberoende aktörer. Vår ambition är att vår studie ska kunna användas i framtida forskning, då forskningen inte tagit stor hänsyn till vilka implikationer fenomenet har på individnivå, utan främst sett till hur det gynnar de underutvecklade ländernas ekonomiska tillväxt.

Vår frågeställning är följande:

Hur påverkas landsbygdsbefolkningen i Etiopien av land grabbing och hur kan fenomenet förstås med utgångspunkt från radikalismen och liberalismen?

1.2 Teori, metod och urval

Eftersom vår frågeställning är väldigt konkret och har låg abstraktionsnivå, ämnar vi påvisa att fenomenet land grabbing och dess implikationer på landsbygdsbefolkningar är en generell trend och inte bara se till land grabbing i Etiopien (Lundquist 2008:61-62 ; Mingst & Arreguin – Toft, 2011:5)

I vår teorikonsumerande uppsats kommer vi se till fenomenet land grabbing och med hjälp av existerande teorier, radikalismen och liberalismen försöka förklara hur fenomenet uppkommer, vilka aktörerna är samt hur landsbygdsinvånarna i Etiopien påverkas. (Esaiasson *et.al.* 2007:42) Att vår uppsats är av teorikonsumerad art innebär att vi, genom att studera land grabbing i Etiopien utifrån befintliga teorier, söker förklara fenomenet mer djupgående (Esaiasson *et. al.* 2011:42).

Eftersom vi i vår studie främst begränsar oss till landsbygdsbefolkningen i världsländerna och hur de påverkas av land grabbing, kommer vi inte ta hänsyn till samtliga faktorer inom radikalismen och liberalismen. Vi kommer istället att fokusera på de faktorer som vi anser är mest applicerbara på just fenomenet. Vi avser även förenkla teorierna radikalism och liberalism för att göra dem mer applicerbara och hanterliga för den undersökning vi ska genomföra. Vi är medvetna om att det finns andra teorier att applicera på fenomenet land grabbing

och vi har valt att utgå från liberalismen och radikalismen då vi anser att de är mest relevanta för vår studie och kan ligga till grund för framtida studier på området.

Vi har valt att genomföra en fallstudie av Etiopien, då detta tillvägagångssätt gör det möjligt att konkretisera ett generellt fall (Lundquist 2008:103). Land grabbing är ett komplext fenomen och de legala restriktionerna är få. För att hålla vissa variabler konstanta, faller det sig rimligt att genomföra en fallstudie. Vi kommer se till landsbygdsbefolkningens inflytande gällande kontraktskrivningen, transparensen för allmänheten och regeringens roll i utarrenderingen. Land grabbing är ett globalt problem, allra minst i Afrika och anledningen till varför vi väljer att göra en fallstudie är då vi söker hitta verktygen för att förklara de mest essentiella bakomliggande premisserna till fenomenet kopplat just till land grabbing i Etiopien. Vi utgår inledningsvis från enskilda teorier och söker under studiens gång förfinna de verktyg vi finner relevanta.

1.3 Avgränsning

Land grabbing är en företeelse som kan analyseras och belysas från flera olika infallsvinklar. Vi har valt att begränsa vår fallstudie av land grabbing i Etiopien till teorierna radikalism och liberalism. Detta för att göra studien hanterbar inom tidsramen för undersökningen. Vi har även valt att koncentrera undersökningen till att enbart undersöka hur landsbygdsbefolkningen i Etiopien, specifikt i Gambella påverkas. Vidare ämnar vi undersöka graden av inflytande landsbygdsbefolkningen har gällande avtalen som sluts, samt transparensen i avtalen som ingås.

1.4 Begrepp och definitioner

Vår studie innefattar flera viktiga begrepp, som vi här väljer att explicit definiera för att förenkla vidare läsning. Vi har således valt att redogöra för begrepp som är av stor betydelse för undersökningen. Vår studie berör begrepp som ibland kan upplevas som tvetydiga och i vissa fall saknar vedertagna definitioner. De begrepp som vi valt att presentera närmare grundat på studiens definitioner är: *land grabbing*, *transparens*, *FDI*, *periferisation*, *centrumnation*.

- *Land grabbing*: I vår uppsats har vi valt att utgå från en bred definition av fenomenet land grabbing, då den nya varianten av land grabbing innefattar olika slags aktörer. I vår uppsats är land grabbing därför definierat som när industriländer, företag eller förmögna privatpersoner köper upp eller arrenderar ansemliga arealer av jordbruksmark i utvecklingsländer, i syfte att öka tillgången till livsmedel eller frambringa ekonomisk vinst. (The Oakland Institute) Vi kommer att använda oss av den engelska termen, då vi inte anser oss kunna översätta den till svenska på ett korrekt eller tillräckligt precist sätt. Vi är införstådda med det faktum att benämningen i sig är negativt laddat, men vi väljer trots det att konsekvent använda oss av denna term då vi ämnar belysa fenomenets negativa effekter på landsbygdsbefolkningen.
- *Transparens*: En princip som tillåter de parter som berörs av administrativa beslut eller affärsavtal att ha vetskapen om den basala fakta, men även ha tillgång till information gällande de mekanismer och processer som dikterar/figureerar i avtalen. Transparens innebär således tillgången på relevant information som erfordras för ett hållbart samarbete och kollektivt beslutsfattande (Transparency International ; Business Dictionary).
- *FDI, foreign direct investments*: direkta utlandsinvesteringar. Investeringar som görs utanför den egna staten, vanligtvis genom multinationella företag. Investeringarna görs genom att etablera produktionsanläggning eller utveckla en extraherbar industri (Mingst & Arreguin-Toft, 2011:293) Det utmärkande draget för utländska direktinvesteringar, är att det inte bara innebär en överföring av resurser utan också en åtkomst av kontroll. (Krugman & Obstfeld, 2009:163)
- *Centrum*: En nation med hög utvecklingsgrad och jämlikhet, som är en inflytelserik aktör på den internationella arenan och har många handelspartners. Tillgången till högteknologiska produkter gör det möjligt att förädla och exportera varor. Centrumnationer berikar sig i större utsträckning relativt sett till periferinationer. (Galtung 1975: 131-132).
- *Periferi*: En nation med låg utvecklingsgrad och hög ojämlikhet, som är sekundärt centrerad på den internationella arenan och har få handelspartners. Bristen på infrastruktur och högteknologiska medel leder till periferinationen främst exporterar icke-förädlade råvaror, såsom jordbruksprodukter. Periferinationer berikar sig i mindre utsträckning relativt sett till centrumnationer. (Galtung 1975: 131-132).

1.5 Material och källkritik

Materialet vi väljer att utgå ifrån är i första hand sekundärkällor, i form av rapporter och artiklar från olika oberoende aktörer. Tillgången på litteratur om nutida land grabbing kan till stor del anses vara otillräcklig. Då det inte gjorts mycket forskning om land grabbing med hänsynstagande till landsbygdsbefolkningar, är tillgången på litteratur mer kopplad till vår ansats än mer begränsad.

När vi redogör för det liberalistiska förhållningssättet utgår vi från rapporten "“Land Grabbing” by Foreign Investors in Developing Countries: Risk and Opportunities”, skriven av Joachim von Braun och Ruth Meinzen-Dick, från organisationen IFPRI. I rapporten berörs hoten, såväl som möjligheterna land grabbing innebär för dess aktörer. Rapporten behandlar även potentiella lösningar till problem som kan uppstå om inte ett ramverk skapas. IFPRI, International Food Policy Research Institute, är en organisation som söker efter hållbara och långsiktiga lösningar på världens hunger och fattigdom. (IFPRI2 2009).

När vi intar ett radikalistiskt förhållningssätt till fenomenet har vi valt att utgå från rapporten "Introduction: Global Land Grabs: Investments, risks and dangerous legacies" (2011) skriven av Land Research Action Network, ett nätverk av forskare och sociala rörelser som verkar för individers och staters rätt till landområden (LRAN 2011) Ytterligare en organisation som intar ett kritiskt förhållningssätt är GRAIN, en ideell organisation som arbetar med att stödja småjordbrukare och sociala rörelser i deras kamp för lokalt styre om biologisk mångfald i jordbruksproduktionen. GRAIN bedriver oberoende forskning och skriver rapporter om jordbruksrelaterade frågor (GRAIN1) En annan organisation som framför en kritisk syn på land grabbing är FAO, The Food and Agriculture Organization of the United Nations, en organisation som främst verkar för landsbygdsutveckling i utvecklingsländer (FAO1, 2011).

Då vi väljer att lägga fokus på ett fåtal rapporter i vår analys innebär det att vi väljer att aktivt bortse från andra källor. Vi är medvetna om att detta tillvägagångssätt kan ha implikationer på vår uppsats, men vi menar att de valda rapporterna möjliggör en tillfredställande analys då de är högst applicerbara på empirin vi undersöker. Rapporterna vi valt att utgå från är detaljerade och behandlar många aspekter av land grabbing. De nämner de bakomliggande orsakerna till varför fenomenet uppkommit efter finanskrisen 2008, land grabbing i sig, samt dess konsekvenser. Vi ämnar visa på rapporternas relevans genom att kontinuerligt koppla empiri till teori.

1.6 Disposition

Hittills har vi redogjort för inledningen till vår studie om land grabbing. Även syftet med studien och frågeställningen vi ämnar besvara har presenterats. Vidare har vi introducerat studiens teori, metod, urval samt material. Avslutningsvis har vi i inledningskapitlet kartlagt studiens avgränsningar, kritiskt reflekterat kring materialet vi använder oss av samt definierat begrepp som är av stor betydelse i vår undersökning.

I kapitel 2 presenterar vi det teoretiska ramverket som vi förhåller oss till i vår studie: radikalism och liberalism samt undergrenar. I kapitel 3 diskuterar vi land grabbing utifrån forskningsläget och redogör för hur fenomenet kan förstås utifrån teorierna som presenterats i föregående kapitel. Kapitel 4 behandlar land grabbing i nutida kontext, med fokus på Gambella, Etiopien. Detta görs utifrån vår infallsvinkel där vi belyser implikationer för landsbygdsbefolkningen i Gambella som uppkommer från land grabbing. I detta kapitel studerar vi även några, enligt oss viktiga, variabler mer djupgående för att avslutningsvis presentera vår slutsats i kapitel 5.

2 Teoretiskt ramverk

Vi avser göra vår analys utifrån teorierna liberalism och radikalism. Att vi valt att utgå från teorierna radikalism och liberalism grundas i föreställningen om att land grabbing frambringa ömsesidig vinning i dag har hegemonisk ställning bland globalt erkända institutioner (Shepard- Anuradha 2009:9-10, Southall 2009:11, Satgar 2009:4042 & 50). Det råder många skilda meningar om land grabbing och vi anser att vårt val av teorier är verktyg som gör det möjligt att kontrastera dessa skilda meningar.

Eftersom vi valt att främst inrikta oss på landsbygdsbefolkningen i Etiopien och hur de påverkas av land grabbing, väljer vi att fokusera på de faktorer inom respektive teori som vi anser är mest applicerbara på just fenomenet. Vi åsyftar således förenkla teorierna för att göra dem mer tillämpbara och hanterliga för den undersökning vi genomför. Då vår analys är en fallstudie är det ytterst viktigt att begränsning sker till ett fåtal parametrar inom respektive teori (Esaïasson *et.al.* 2011:121-122). Vi är medvetna att vi aktivt väljer att bortse från vissa faktorer när vi utgår från förenklingar av respektive teorier, och att detta kan leda till en öppning för kritik. Vi anser dock att vårt val av teorier och val av exkluderade variabler i denna studie, gör det möjligt att lägga så stor fokus på landsbygdsbefolkningen, som vi bedömer är nödvändigt för vår uppsats.

Det finns olika undergrenar inom teorierna liberalism och radikalism. Av praktiska skäl har vi valt att utgå från klassisk liberalism, neoliberalism och marxism, radikalism och marxismens beroendeskola. Vi finner att dessa grenar inom respektive teori förser oss med de bästa verktygen i vår fallstudie. Neoliberalismen förhåller sig positivt till relativt fria marknader och menar att det är möjligt att nå en ömsesidig vinning. De talar vidare för att överföra kontrollen över marknaden från den offentliga sektorn, till den privata. Detta görs i tro om att det skapas en effektivare stat som gynnar den ekonomiska tillväxten.

Då vår ambition är att se till fenomenet utifrån olika synvinklar, väljer vi att även inkludera ett radikalistiskt perspektiv i vår studie. Radikalismen ser på ekonomiska aspekter utifrån en annan synvinkel än liberalismen och menar att det kapitalistiska systemet ger upphov till ojämlik ekonomisk utveckling mellan länder. De menar vidare att denna ojämlikhet i ekonomierna gör det möjligt för dominanta stater, centrumnationer, att stärka sin ställning ytterligare genom att bland annat exploatera periferisationer (Mingst & Arreguin-Toft 2011:81-82). Det radikalistiska perspektivet lägger vikt vid att synliggöra asymmetriska relationer mellan parter.

Det är ett medvetet val från oss att välja två kontrasterande perspektiv och vi anser att det är möjligt att påvisa komplexiteten i land grabbing genom att tillämpa just dessa teorier.

Tanken om att land grabbing är gynnsamt för både uppköpare och värdländer delas av många, bland andra IMF och Världsbanken (IFPRI, 2009) Vi kommer inledningsvis i detta kapitel förklara vad uppfattningen om ömsesidig vinning

grundar sig på, med utgångspunkt från klassisk liberalism och neoliberalismen. Därefter presenterar vi marxism, radikalism och beroendeskolan, som utgår från uppdelningen centrum, semi-periferi och periferi.

Radikalism, marxism och beroendeskolan är teoretiska inriktningar med breda beteckningar utan precisa definitioner. Därför är begreppen överlappande. Radikalism och marxism kan vara samma sak och en person som tillhör beroendeskolan kallar sig förmodligen marxist (Mingst & Arreguin-Toft 2011:3, 81-91). Radikalismen härstammar ur marxistiska och konstruktivistiska tankesätt. Beroendeskolan har också utvecklats ur marxistiska perspektiv och fokuserar på förhållandet mellan stater i centrum och periferi (Mingst & Arreguin-Toft 2011:83). Viktigt att ha i åtanke är att begreppen används olika av olika författare.

Då grundaren till den marxistiska teorin, Karl Marx, tankar är av essentiell betydelse för radikalister och då grundpelarna inom radikalismen till stor del överensstämmer med marxistiska tankar (Mingst & Arreguin-Toft 2011:3, 81-84), väljer vi att först ge en kort beskrivning av marxismen. Därefter presenterar vi radikalismen och slutligen dess förlängning beroendeskolan.

Vi anser att relationen mellan handelsparterna är viktig att kritiskt belysa och väljer att göra det med utgångspunkt från radikalismen. När teorierna presenterats och problematiserats, ämnar vi undersöka land grabbing med koppling till de två kontrasterande teorierna.

2.1 Liberalism

De åsikter inom liberalismen vi anser vara väsentliga för vårt arbete är framförda av två undergrenar till teorin. Mer specifikt ska vi tala om klassisk liberalism och neoliberalism. Neoliberalismen menar att en stats ekonomiska tillväxt gynnas när kontrollen över marknaden flyttas från den offentliga sektorn till den privata. För klassiska liberalister uppkommer samarbete genom att människor etablerar och reformerar institutioner, som tillåter samarbetsvilliga interaktioner och hindrar tvingande handlingar. Institutioner förhindrar fusk genom att reducera transaktioner och alternativkostnader för de som söker gynnas utav dem, vilket ytterligare ökar fördelarna med samarbete över oreglerade utbyten. Institutioner är essentiella i den bemärkelsen att de underlättar samarbete genom att utgå från gemensamma intressen och därmed maximera nyttan för samtliga parter. Det är alltså enligt liberalistiskt tänk möjligt att skapa en vinn-vinn situation, genom att etablera gemensamma institutioner och skapa interdependens. Institutioner underlättar staters preferenser, genom att forma samarbetsvilliga relationer och hjälper till att skapa säkerhet på den globala marknaden. De implicerar vidare att interaktioner stater emellan genomgår en breddning, då samarbete inte enbart sker gällande säkerhet utan inkluderar även andra områden, såsom ekonomi, miljö och matsäkerhet (Mingst & Arreguin - Toft 2011: 70-81).

En modell som är framstående inom liberalismen är Ricardomodellen. Enligt denna uppstår internationell handel dels därför att stater är olika gällande

tillgångar och möjligheter till produktion och dels därför stater uppnår storskaliga fördelar i produktionen genom att byteshandla med varandra. Därför förklarar Ricardomodellen att det faller det sig naturligt av stater att utnyttja de komparativa fördelar som råder mellan stater (Krugman & Obstfeld, 2009:27).

2.2 Marxism

"Accumulation of wealth at one pole is, therefore, at the same time the accumulation of misery, agony of toil, slavery, ignorance, brutality at the opposite pole".

Detta uttalande från Karl Marx, teoretikern som myntade marxismen, beskriver utförligt en central tanke inom marxismen, nämligen att rika länder skor sig på fattigare (Hobden & Wyn Jones 2008:144-145). Ytterligare en central åsikt inom marxismen är att historien utgörs av processer, som reflekterar den ekonomiska utvecklingen i samhällen och att ekonomisk utveckling är den essentiella motorn i historien.

Den marxistiska historiesynen menar att varje samhälle är uppbyggt kring den teknologi som används vid en viss tid för att tillfredställa människors försörjningsbehov. Vidare menas att produktionsförhållandena förändras i takt med kontinuerlig teknisk utveckling. Att produktionsförhållandena förändras innebär att människorna ändrar den organisation som behövs för att klara produktion. Den viktigaste aspekten av denna organisering är vem som förfogar över vilka produktionsmedel, de erforderliga resurserna för produktionen (Boréus 2009:116).

2.2.1 Radikalism

För radikalister ger produktionsmönstren upphov till vissa sociala förhållanden i ett samhälle (Mingst & Arreguin-Toft 2011:81-82). Enligt radikalister ger imperialism upphov till ett hierarkiskt internationellt system som lämnar möjligheter till somliga stater, organisationer och individer, men som begränsar andra staters möjligheter signifikant. Utvecklade länder kan expandera, vilket gör det möjligt för dem att sälja gods och exportera överskott, som de inte kan göra inrikes. Samtidigt tillåts inte underutvecklade länder att utvecklas ytterligare då de är i beroendeposition till den utvecklade världen (ibid.). Det grundar sig alltså i tanken om att det kapitalistiska systemet ger upphov till ojämlik ekonomisk utveckling mellan länder, och denna ojämlikhet i ekonomierna gör det möjligt för dominanta stater att stärka sin ställning ytterligare samt att exploatera de underlägsna.

2.2.2 Beroendeskolan

Nutida radikala grenar har utvecklat beroendeteorier där stor vikt läggs vid multinationellt samarbete och internationella banker, som finns i utvecklade länder och menar att dessa aktörer utövar fundamental kontroll över utvecklingsländerna. Till skillnad från liberalister, som anser att sådana organisationer är välgörande aktörer, menar radikalister att de är nyckelaktörerna som upprätthåller beroenderelationer stater emellan (Mingst & Arreguin-Toft 2011:81). Beroendeskolan utvecklade tanken om centrum och periferi djupare än vad som tidigare hade skett. Sociologen Immanuel Wallerstein vidareutvecklade denna tudelning och lade till ytterligare en komponent, som han kallade semi-periferi. Denna uppdelning går ut på att det dominanta centrum exploaterar en mindre utvecklad periferi. Borgarklassen i centrumländer använder vinsterna från exploateringen av periferin till att förbättra förutsättningarna för den inhemska arbetarklassen (Hobden & Wyn Jones 2008:147; Odén 2006:74).

Länderna i periferin domineras eller exploateras av länderna i centrum och av multinationella företag (Odén 2006:74). Beroendeskolans huvudbudskap består i att det sker en utsugning av periferin av centrum. Denna exploatering sker dels genom att industrier är beroende av insatsvaror från industriländer och dels i att vinster genererade i utvecklingsländer slussas tillbaka till industriländerna istället för att placeras i de länder där de alstrats. Därför måste utvecklingsländerna, enligt beroendeskolan, själva förädla inhemska råvaror och använda vinsterna i sina egna länder (ibid.).

3 Land grabbing

3.1 Forskningsläge

Då vårt syfte är att presentera en mångfacetterad bild av fenomenet land grabbing, kommer vi basera vår uppsats på tidigare forskning och information som finns på området. (Esaiasson *et al.* 2011:18-19).

I detta kapitel ämnar vi först kortfattat presentera fenomenet land grabbing, där vi nämner de huvudsakliga förklaringsfaktorerna till varför fenomenet uppkommit. Därefter redogör vi för land grabbing utifrån ett liberalistiskt synsätt. Detta görs med utgångspunkt från rapporten ““Land Grabbing” by Foreign Investors in Developing Countries: Risk and Opportunities”, som är skriven av Joachim von Braun och Ruth Meinzen-Dick, från organisationen IFPRI. Rapporten behandlar hoten och möjligheterna som land grabbing ger upphov till. Den behandlar även förslag på åtgärder till de problem som kan uppstå om inget ramverk konstrueras. Organisationen IFPRI, International Food Policy Research Institute, verkar för hållbara och långsiktiga åtgärder i kampen mot fattigdom och global hunger (IFPRI 2011)

När vi redogjort för det liberalistiska synsättet presenterar vi det kritiska förhållningssättet till land grabbing. Det finns organisationer och tankesmedjor vars explicita syfte är att främja diskussionen kring land grabbing och som kritiskt belyser fenomenet. När vi intar ett radikalistiskt förhållningssätt till fenomenet har vi valt att utgå från rapporten ”Introduction: Global Land Grabs: Investments, risks and dangerous legacies” (2011) skriven av Land Research Action Network, ett nätverk av forskare och sociala rörelser som verkar för individers och staters rätt till landområden (LRAN1).

Vi kommer fortlöpande koppla land grabbing och de rapporter vi valt att utgå från till teorierna radikalism och liberalism som vi presenterat i kapitel 2.

3.2 Land grabbing i nutida kontext

Mycket av den nuvarande ruschen efter landområden är ett resultat av den ökade efterfrågan på billig mat (Zoomers 2011:14) Fenomenet land grabbing är inget nytt fenomen. En skillnad mellan dåtida och nutida land grabbing är att flera privata aktörer tillkommit. Denna hets efter land handlar om tillskansandet av omfattande arealer av jordbruksmark, som köps upp eller arrenderas av en stor mängd olika aktörer.

Många av de globala landuppgörelser som sluts idag, är framförhandlade under termerna utveckling, mat- och miljösäkerhet, jordbruksinvestering och energisäkerhet (LRAN2, 2011). En annan möjlig förklaring till varför fenomenet land grabbing uppkommit är den globala efterfrågan på biobränsle och jordbruksvaror, kombinerat med förväntningar på ökad skalavkastning i jordbruk och ökade landvärden (Zoomers, 2011 ; GRAIN1, 2008:2) Somliga menar dock att land grabbing enbart verkar för spekulativa syften och att stater med stort kapital exploaterar fattigare stater med tillgång på bördiga landområden och att investerarnas främsta syfte till att arrendera eller köpa upp landområden således inte är att exempelvis säkra tillgången på mat (Zoomers 2011).

Vi ämnar förklara vad tanken om att land grabbing innebär ömsesidig vinning för inblandade parter tar grund i och det med utgångspunkt från den neoliberalistiska teorin. Därefter ämnar vi kritiskt belysa relationen mellan parterna, som tecknar avtal om landarrendering och diskutera huruvida dessa parter anses vara jämbördiga och hur förhållandena ser ut under kontraktsskrivande.

3.3 Land grabbing ur ett liberalistiskt perspektiv

Tänk dig att någon erbjuder dig följande: För \$245 kan du hyra mer än 2500 kvadratkilometer av fertil, brukbar jord, under en tidsperiod på 50 år och i tillägg får du generösa skattelättnader. Tackar du nej till detta erbjudande, går du miste om århundradets deal (Pambazuka News, 2011).

Erbjudandet känns än mer attraktivt om situationen i ditt land är likt den i Nordkorea, där det förutspås att matresurserna kommer ta slut inom en kort tid. Detta rapporterar Dagens Nyheter om, där de ger en beskrivning om att maten i vissa delar av Nordkorea kommer vara slut inom en snar framtid och att befolkningen kommer tvingas äta gräs och bark (Dagens Nyheter).

Bristande matresurser i kombination med tilltalande priser på omfattande arealer av landområden, utgör några av de betydelsefulla påverkningsfaktorer till varför investerare tecknar avtal om landköp och landarrendering.

Förespråkare av land grabbing talar om möjliga fördelar för den fattiga landsbygdsbefolkningen, nämligen uppkomsten av en vinn-vinn situation. Dessa fördelar skulle vara i form av potentiella jobb inom jordbruket, utvecklandet av landsbygdens infrastruktur och fattigdomsbekämpande åtgärder, såsom skolor och

sjukhus. Andra möjliga positiva sidoeffekter skulle involvera resurser för ny jordbruksteknologi och en ökad kunskap, samt framtida stabila globala matpriser (IFPRI2, 2009; FAO). Enligt liberalistisk teori gynnas generellt sett den ekonomiska tillväxten av handel och det inkluderar även handel med landområden. Bildandet av institutioner verkar tämligen oproblematiske och tron på progression är substantiell och ger upphov till interdependens (IFPRI2). Det faller sig således rationellt, enligt liberalistiska idéer, att relationer etablerats mellan stater som har bördiga landområden till sitt förfogande och stater som innehar kapital och efterfrågar brukbara landområden. Världländerna i sin tur genererar sin ekonomiska tillväxt genom att bredda handel och inkludera köp och sälj av landområden.

3.3.1 Resurspessimism

Förutom den liberalistiska tanken om att fenomenet land grabbing uppstår då det faller sig rationellt för inblandade parter att ingå avtal, är det möjligt att koppla uppkomsten av land grabbing till teorin om resurspessimism, som i stor grad överensstämmer med traditionella liberalistiska tankar. Redan år 1798 myntade nationalekonomen och demografen Thomas Malthus en nyckelrelation mellan befolkningstillväxt och matresurser. Malthus menade att nativiteten skulle öka i en betydligt snabbare takt än matproduktionen och att detta skulle ge upphov till det Malthusiska dilemman, nämligen resurspessimism. Hans slutsats var att jordens naturliga begränsningar till jordbrukbar markyta, skulle nå kulmen inom en relativt snar framtid. Trots att Malthus borsåg ifrån vissa betydelsefulla indikatorer, såsom teknologiska innovationer som leder till en högre matproduktivitet, så hade han rätt i sin slutsats (Mingst & Arreguin-Toft 2011:336-337).

En allt ökande efterfrågan på matresurser, i både industriländer och utvecklingsländer utgör därför ytterligare en förklarande variabel till varför land grabbing har uppkommit. För att möta efterfrågan på den globala marknaden vad gäller matresurser, anses jordbrukssektorn i utvecklingsländer vara i akut behov av kapital. Decennier av knappa investeringar har lett till en stagnation i produktionen. Frågan är inte huruvida internationella investeringar kommer att innebära ett supplement till andra kapitaltillskott, utan hur deras påverkan kan optimeras baserat på nyckelargumentet för land grabbing, som är att utländska investeringar ger positiva sidoeffekter på värdlandets jordbrukssektor. Detta leder till att vinster uppstår från kapitalinförseln i produktionen. Vidare sker en teknologisk överföring till värdlandet som leder till innovation och högre produktivitet, vilket resulterar i en uppgradering av värdlandets produktion. Kvaliteten förbättras, fler jobb skapas, utbudet ökar i form av ökade matresurser för den inhemska marknaden och till export (FAO). I nästa delkapitel fortsätter vi röra oss inom den ekonomiska sfären och belyser vikten av utländska kapitalinvesteringar. Vi fokuserar då främst på FDI, utländska direktinvesteringar.

3.3.2 FDI- Foreign Direct Investments

Regeringar i Afrika, Asien och Latinamerika välkomnar ofta investeringar från utlandet, då det ses som en nödvändighet med utländskt kapital för att nå en ekonomisk tillväxt (Zoomers, 2011:13). Många utvecklingsländer är beroende av FDI, utländska direktinvesteringar, för att främja inhemsk ekonomisk tillväxt. FDI är investeringar som görs utanför den egna staten, i regel genom multinationella företag. Dessa investeringar görs främst genom etablering av produktionsanläggning eller utvecklandet av en expanderbar industri (Mingst & Arreguin-Toft, 2011:293). SIDA förhåller sig på ett liberalistiskt sätt till utländska direktinvesteringar, de menar att det finns stora möjligheter till goda affärer i bland annat Etiopien. SIDA har tillsammans med PwC utvecklat ett program som erbjuder företag finansiering och rådgivning för affärsidéer i syfte att gynna människor i fattiga länder. Målet med IAP- "Innovations Against Poverty", är att erbjuda ekonomiskt stöd till företag som önskar att förändra sina produkter och affärsmodeller, där även de fattigaste inkluderas. Programmet kommer dessutom erbjuda expertkompetens gällande utvecklandet av denna typ av affärsmodeller, ge tillgång till ett nätverk av entreprenörer och en plattform för att utbyta erfarenheter om att göra goda affärer i fattiga länder. IAP-programmet är en del av SIDAS initiativ "Business for Development", som syftar till att samarbeta med näringslivet för att genom ekonomisk tillväxt minska fattigdomen i världen (SIDA4, 2011)

UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development, är en organisation inom FN som jobbar med att integrera underutvecklade länder i världsekonomin. Organisationen rapporterar att antalet FDI har ökat inom jordbruksmarknaden i underutvecklade länder de senaste åren (World Investment Report 2009). I deras rapport "World Investment Report" från 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development, säger de bland annat att globala flöden av FDI har påverkats markant av den ekonomiska krisen 2008. De noterade att den största investeringssumman till utvecklingsländer skedde år 2006 och motsvarade en summa på 379 miljarder US dollar. Detta var en ökning på 21 % jämfört med år 2005. År 2007 ökade summan till 500 miljarder US dollar. Investeringarna gjordes i en mängd olika sektorer, de flesta investeringarna var inom produktionen av biobränsle och mat, men även inom utvecklandet av infrastruktur (World Investment Report 2009). Den ekonomiska krisen förändrade kartan gällande kapitalflöden av FDI. Antalet FDI till utvecklingsländer ökade markant år 2008. Detta var delvis på grund av en samtida minskning av FDI i utvecklade ekonomier. I Afrika nådde antalet FDI rekordnivå, där den största ökningen skedde i västra Afrika, som hade en ökning på 63 % år 2007. Jordbruksindustrin härdade ut den finansiella krisen väl, jämfört med industrier som är känsliga för konjunkturscykler, såsom metallindustrin. FDI-flöden i jordbrukssektorn tredubblades till 3 miljarder US dollar årligen från 1990 till 2007, vilket bland annat berodde på ökad efterfråga av biobränsle och bristen på landområden och vatten i vissa länder. Dessa flöden är relativt små, sett till storleken på FDI överlag, men i många låginkomstländer står jordbruket för en tämligen stor andel av inflödet av FDI, därför är FDI-flöden av signifikant betydelse för kapitalbildningen i industrier. (World Investment Report, 2009)

Riccardomodellen, som vi presenterade i kapitel 2, förklarar uppkomsten av land grabbing ur ett snarlikt perspektiv. Då investerarna förfogar över nödvändigt kapital och värdländerna har tillgång till efterfrågade landområden, ser vardera part till sina komparativa fördelar och tecknar därför avtal gällande landuppköp och arrendering

av landområden. Kombinationen av preferenser som talar för att ingå avtal gällande landuppköp och arrendering, viljan att ingå samarbete och staters komparativa fördelar vad gäller produktion verkar vara tillräckliga förklaringsfaktorer varför land grabbing uppstått.

3.4 Land grabbing ur ett radikalistiskt perspektiv

Rapporten ”Introduction: Global Land Grabs: Investments, risks and dangerous legacies”, 2011, skriven av Land Research Action Network presenterar ett kritiskt förhållningssätt till fenomenet land grabbing. Land Research Action Network är ett nätverk av forskare och sociala rörelser som verkar för individers och staters rätt till landområden (LRAN1 2011)

I detta delkapitel har vi för avsikt att presentera hur land grabbing kan förklaras utifrån ett radikalistiskt perspektiv, främst med utgångspunkt från den ovannämnda rapporten. Inledningsvis förklarar vi vilken betydelse tillgången på landområden har för landsbygdsbefolkningen, för att sedan presentera några risker som land grabbing kan medföra.

3.4.1 Betydelsen av land för landsbygdsbefolkningen

Historiskt sett har produktiva landområden, rika på vatten och naturresurser, alltid varit betydelsefulla tillgångar för samhällen och stater. Viktigt att ha i åtanke är det stora värdet som naturresurser har för landsbygdsbefolkningen vad gäller föda, fiske, fångst och upprätthållandet av biologisk mångfald och jordens bördighet. Tillgången på land är av väsentlig betydelse i kampen mot fattigdom och främjandet av lokal utveckling. I länder med utbredd fattigdom är naturresurser i form av odlingsbar mark, fiskevatten, skogar och betesmarker oerhört viktiga för det rurala samhället av flera skäl. Primärt därför att resurserna bidrar till landsbygdbevolknings livsmedelsförsörjning, men även för att försäljningen av ett eventuellt överskott inbringar penninginkomster, som ger människorna möjlighet att importera varor som de själva inte kan producera. Säker tillgång på mark anses vara en nödvändighet för att nå Milleniummålen (Zoomers 2011:12) Den betydande ökningen av FDI:s i kombination med liberalisering av landmarknader som ägt rum det senaste decenniet har resulterat i betydande förändringar vad gäller ägandeskap och nyttjande av markområden (Zoomers 2011:13)

I en värld där den globala konkurrensen om landområden hårdnar, som en följd av stigande priser på livsmedel och ett ökat intresse för biobränslen, är det viktigt att reda ut vem som egentligen äger marken. I många länder innehar staten äganderätten till skogar och annan mark, trots att resurserna i praktiken nyttjas av landsbygdsbefolkningen, som av hävd betraktar sig som de rättmätiga ägarna till dessa (SIDA5 2010). Den oklara äganderätten i världsländerna är en bidragande faktor till det asymmetriska förhållandet som råder mellan

investerare och försäljarna. En oklar äganderätt lämnar även landsbygdsbefolkningen sårbara, då de inte ges möjlighet att påverka landuppköpen som sker. Landsbygdsbefolkningens medbestämmanderätt är således begränsad i dagsläget. SIDA har genomfört ett projekt i Etiopien där ungefär 4 miljoner hushåll getts möjlighet till att formalisera sitt markinnehav med hjälp av ett slags certifikat (Ibid.)

3.4.2 Riskerna med land grabbing

I rapporten ”Introduction: Global Land Grabs: Investments, risks and dangerous legacies”, 2011, beskrivs att decennier av neoliberala ekonomiska normer har lagt grunden till välkommandet av mellanstatliga företagsinvesterare att förvärva mark i länder med goda jordbruksmöjligheter (LRAN2 2011). Vidare menas i rapporten att exportorienterade ramverk som stöds av Världsbanken, International Monetary Fund (IMF) och World Trade Organization (WTO) har uppmuntrat till import av mat istället för småskaliga produktioner och egenförsörjande matproduktion (Ibid.). I rapporten belyses bankernas roll, som på senare tid främst fokuserat på att förbättra investeringsmöjligheter och miljöer, som verkar för affärsmöjligheter. Länder i Afrika, Asien och Latinamerika har uppmanats att skapa marknadsföringsagenturer för investeringar och informationsbyråer samt skriva om internationella lagar till fördel för liberalisering (Ibid.). I enlighet med beroendeskolan menar rapporterna och artiklarna att aktörer såsom världsbanken och IMF har en stor roll i upprätthållandet av den rådande exploateringen genom att utöva väsentlig kontroll över utvecklingsländerna.

Det material vi tagit del av, som vi anser har radikalistiska inslag, lägger stor betoning på den centrala tanken inom marxismen, som menar på att rika länder skor sig på fattigare. De menar att de länder som tecknar avtal, exploaterar värdländerna genom att köpa upp eller arrendera omfattande arealer av landområden. Att många länder är i akut behov av större matresurser går inte att ta miste på. Uppkomsten av land grabbing kan förklaras utifrån marxismen på så vis att människors försörjningsbehov ändras och det för att tillfredsställa människors försörjningsbehov, då är erforderligt med en omstrukturering av produktionen. Vidare menar radikalister att denna omstrukturering ger upphov till sociala förhållanden i samhällen. Omstruktureringen lämnar vissa stater och människor med möjligheter och andra blir mer begränsade.

Riskerna med and grabbing, med utgångspunkt från den radikalistiska teorin, är således en försvagad situation av lokalbefolkningar och ökad makt till de redan maktfulla. De rika blir rikare och de fattiga blir alltmer fattiga. Istället för att ge upphov till en påstådd ömsesidig vinning, så menar radikalismen att land grabbing resulterar i ökade klyftor mellan rika och fattiga samt en asymmetrisk relation mellan berörda parter.

Enligt våra definitioner av centrum och periferi, menar vi att investerarna, både statliga och privata, innehar rollen som centrum och att värdländerna utgör periferin. Investerarna har tillgång till stort kapital, de har hög utvecklingsgrad och utövar en betydande roll på den internationella arenan. Enligt definitionen

på centrum menas vidare att dessa aktörer berikar sig i större utsträckning relativt sett till periferin (Galtung 1975:131-132). Vidare menar vi att värdländerna, som har låg utvecklingsgrad och en sekundär roll på den internationella arenan kan klassificeras som periferi. De stater som agerar värdländer i land grabbing har i regel bristande infrastruktur och otillräckliga högteknologiska medel. Enligt definitionen på periferi menas vidare att periferinationer berikar sig i mindre utsträckning relativt sett till centrumnationer (Ibid.).

Då radikalismen lägger stor vikt vid att synliggöra asymmetriska maktrelationer mellan parter, har vi valt att anamma Galtungs uppdelning som består i centrum och periferi. Vårt syfte är att demaskera den rådande asymmetriska relationen mellan investerarna och värdländerna genom att uttrycka oss i termer kring centrum och periferi, för att på så vis markera vilka parter vi anser vara i underläge och därmed i behov av en förstärkt position, som är nödvändig om balans ska kunna uppnås.

I detta delkapitel har vi presenterat hur land grabbing kan förklaras utifrån ett radikalistiskt perspektiv, beskrivit vilken betydelse tillgången på landområden har för landsbygdsbefolkningen, samt redogjort för några risker som land grabbing kan medföra. I kapitel 4 genomför vi vår fallstudie, där vi fokuserar på land grabbing i Etiopien. Vi kommer vidare ge en översikt av situationen och lyfta fram vad för implikationer fenomenet har på landsbygdsbefolkningen i Etiopien. När vi presenterar implikationerna, gör vi detta med utgångspunkt främst från rapporten från Land Research Action Network, där ett kritiskt förhållningssätt till land grabbing lyfts fram. Slutligen kommer vi i kapitlet diskutera huruvida det råder en brist på transparens och närmare undersöka hur kontraktskrivandet går tillväga, när omfattande landområden köps upp och arrenderas av investerare.

4 Fallstudie: Land grabbing i Etiopien

4.1 En översikt av situationen i Etiopien

Etiopien är ett av de länder där det lever mest undernärda människor i världen, 2.8 miljoner människor är i behov av matbistånd (Guardian1). Det primära bekymret den Etiopiska regeringen står inför är därför, att försäkra sitt land och sina invånare om en självförsörjande produktion av mat. Av Etiopiens 80 miljoner invånare är 85% småjordbrukare.

Premiärministern i Etiopien, Meles Zenawi och hans regering har avsatt tre miljoner hektar land för utarrendering och försäljning, en yta motsvarande storleken på Belgien. Det berörda landområdet ligger främst i den västra och sydvästra delen av Etiopien och dessa regioner befolkas främst av etniska minoritetsgrupper. Hittills har 300 000 hektar arrenderats av företag, både Etiopiska och utländska, i syfte att odla livsmedelsgrödor till den inhemska marknaden, men även till export. Etiopien har totalt 76 miljoner arrenderbar landyta, således anses tre miljoner hektar vara en relativt liten del av den tillgängliga landytan (Guardian2 , BBC) .

Sedan 2007 har Etiopien accepterat 815 utlandsfinansierade jordbruksprojekt. Den överblivna landyta, som regionen Gambella i Etiopien inte förmår sälja, arrenderas för US\$1/hektar och år. Regeringen i Etiopien uppmanar utländska investerare att skörda grödor med hög avkastning, som soja, bönor och palmolja, då detta leder till en inkomst för matbistånd, istället för spannmål, som bara ger mat till förtäring. Dessa utländska investeringar inkluderar internationell jordbruksnäring och engelska pensionsfonder, som förväntar hög avkastning.

Gambella anses vara ett av världens största experiment för land grabbing. Jorden har redan skövlats från träd, i syfte att utöka utbudet av bördiga landområden. Hundratals människor i värdländerna har fått lämna sina ursprungshem med anledningen att jorden ska arrenderas ut. Många bybor är motvilliga till samarbete. Somliga källor framför att regeringen hotat att förflytta landsbygdsbefolkningar med hjälp av våld, om det skulle anses vara en nödvändighet (Guardian1).

Regeringen i sin tur, dementerar att någon form av förtryck eller förträngning har ägt rum, utan säger att målet med arrenderingen är att lyfta landsbygdsbefolkningen ur fattigdom. Regeringen i Etiopien stipulerar att utländska investerare i första hand måste ta hänsyn till den inhemska marknaden, innan de kan börja exportera de grödor och spannmål som odlas (BBC).

Regeringens egna experter har undersökt marken, jordstrukturen och den inverkan mekaniskt jordbrukande har på bördiga landområden. Marken arrenderas ut med hänsynstagande till vilka grödor eller spannmål som

investeringarna har intentionen att odla. Vidare menar experterna i den etiopiska regeringen att det är viktigt att poängtera att den mark som utarrenderas inte nyttjas av småjordbrukare, utan att det är eftersträvansvärt att främst arrendera ut mark som varit oåtkomlig för jordbruk. Landsbygdsbefolkningen menar däremot att den mark som utarrenderas redan brukas, framför allt av herdediktare.

Den sociala och fysiska infrastrukturen, som kommersiella företag bär med sig, är av stor vikt för Etiopien som helhet. Investerare utlovar värdlandet att marken de arrenderar hanteras effektivt. De utlovar vidare att de i gengäld kommer bygga hus, vägar, skolor och annan infrastruktur, såsom vattenkällor, för att stödja och hjälpa den etiopiska landsbygdsbefolkningen på bästa sätt. Investerare menar att den förbättrade tillgången till kunskap, utvecklingen av hanteringen av råvarorna och den förbättrade infrastrukturen, kommer vara gynnsam även för små- och mellanstora jordbrukare, som ges möjlighet att transportera sina råvaror till försäljning på den globala marknaden (Guardian2).

Etiopiens ambassadör i England, Berhanu Kebede, menar att nyckeln ligger i att uppnå balans mellan investerare och värdlandet. Han menar att kommersiella jordbrukare borde verka som en länk mellan små jordbrukare och värdefulla kedjor, samt att de borde sträva efter att främja kunskapsspridning. Detta, menar Kebede, skulle gynna Etiopiens ekonomiska utveckling och framgång. För att dämpa effekten av en eventuell framtida brist på matresurser, anser Kebede att Etiopien borde sträva efter en självförsörjande matproduktion (Guardian2).

Då jordbrukssektorn sysselsätter minst 80 procent av den etiopiska arbetande befolkning och då det utgör den främsta ekonomiska basen för fattigdomsbekämpning, erfordras långsiktiga strategier gällande utvecklingen av jordbruket i Etiopien (SIDA1). En allmän effektivisering bör enligt SIDA ske i kombination med en stimulans för ökat entreprenörskap. Gamla mönster måste brytas för att skapa en ekonomi för 2000-talet. SIDA ledde ett projekt där syftet var att främja lokalt självbestämmande, samt att stärka småjordbrukarnas rättigheter och ekonomiska möjligheter. Detta projekt skedde i nordvästra Etiopien och avslutades 2010 efter ett långvarigt stöd (SIDA2).

Vi har i detta delkapitel förklarat hur situationen i en nutida kontext ser ut i Etiopien, med fokus på land grabbing och redogjort för både incitamenten de styrande i Etiopien har för att ingå avtal gällande land grabbing, samt kortfattat vilken inverkan fenomenet har på landsbygdsbefolkningen i Etiopien. I nästa delkapitel ämnar vi mer utförligt redogöra för implikationer fenomenet har på landsbygdsbefolkningen i landet, för att slutligen diskutera bristen på transparens som råder gällande kontraktsskrivandet.

4.2 Implikationer för landsbygdsbefolkningen

Utfärdandet av landupplåtelse och utarrendering av omfattande arealer av landområden över en lång tidsperiod har resulterat i socioekonomiska och miljömässiga problem. Det har även gett upphov till förflyttningar av landsbygdsbefolkningen, samt tvångsförvärv av land som landsbygdsbefolkningen livnär sig på (LRAN2 2011).

Fall som uppmärksammats innefattar bemäktigandet av landområden, som tillhör byar vars lokalbefolkning ges en knapp summa eller ingen ekonomisk kompensation. Faktiska möjligheter till anställning på den arrenderade eller uppköpta landytan, tenderar att vara betydligt mindre än utlovat och landsbygdsbefolkningen ges sällan någon möjlighet till andra alternativa uppehåll. Ofta föredras dessutom billigare och mer konkurrenskraftig utländsk arbetskraft, framför lokalbefolkningen. Arbete på storskalig plantage favoriserar den yngre delen av befolkningen, vilket deprecierar den äldre befolkningens kunskaper. Då inga alternativa anställningar finns till förfogande hamnar de äldre i beroendeposition till sina avkommor under en lång tidsperiod. Villkor och förutsättningar som ges industriella jordbruksarbetare är ofta oklara och okontrollerade, vilket lämnar många arbetare utan jobsäkerhet, knappt skydd mot hälsofara, oregelbundna löner och utan legalt ramverk. Lönerna är inte ens tillräckliga för inköp av baslivsmedel, såtillvida att inte flera familjemedlemmar inom en familj är arbetsföra (LRAN2 2011).

Land grabbing är riskfyllt för miljön, lokala ekonomier och samhället hos världsländet. Rapporten från Land Research Action Network, som förhåller sig kritiskt till land grabbing menar att de högsta riskerna tas av lokala bönder, skogsnyttjare, fiskare, handelsmän och samhällen vars uppehåll fullkomligt kan förgöras av implikationerna fenomenet kan ge upphov till (Ibid.).

Även om landsbygdsbefolkningen har nyttjat marken i generationer så är det staten som står för äganderätten (FAO2; SIDA2). Erbjudanden om land grabbing accepteras av världsländerna, även om landsbygdsbefolkningen vanligtvis inte är med i dessa uppköpsprocesser och kan bli av med landområden som de nyttjat och livnärt sig på i generationer. I många fall tvingas landsbygdsbefolkningen att flytta, utan att få någon kompensation för det. (Zoomers 2011:16-17) Världsbanken uppskattar att ungefär 10 miljoner människor i många världsländer för land grabbing tvingades flytta på grund av landförvärv år 2000 (Zoomers 2011, s.18)

4.3 Transparens och kontraktsskrivande

Avtalen som tecknas reglerar enskilda köp av tiotusentals och ibland hundratusentals hektar landyta åt gången. Dessa omfattande arealer av landområden skrivs över på nya ägare under lugna förhållanden. Avtalen som sluts ger investerarna kontroll över betydande landområden i många decennier (LRAN2 2011).

Information gällande internationella investeringar inom jordbruket är bristfälliga och är ofta baserade på anekdotiska bevis. (FAO2). Det är oklart för allmänheten hur stora summor pengar försäljning och utarrendering av landområden inbringar, samt vart dessa pengar brukas till. Då de parter som ingår avtal, kan anses ha asymmetriska maktrelationer, är det essentiellt att information gällande kontrakten finns tillgängliga även för allmänheten. Bristen på transparens och avsaknaden av effektiva åtgärder för att ta itu med socioekonomiska, miljömässiga och politiska problem, som land grabbing ger

upphov till har resulterat i vidspridda nationella och internationella reaktioner mot fenomenet (LRAN2 2011).

Genom ett samarbete mellan FAO, UNCTAD, IFAD och Världsbanken utformas ett preliminärt ramverk som belyser vikten av transparens, förutsägbarhet, hållbarhet, samt den inhemska matsäkerheten och utvecklandet av landsbygden. Utformningen av ett ramverk bygger på det rationella antagandet om att utländska investeringar har en stor potential att tillgodose behovet av kapital i utvecklingsländer och bidra med en bredare utvecklingsmöjlighet, sett utifrån ett långsiktigt perspektiv. (FAO2;LRAN2 2011)

FAO:s kommitté för världsomfattande matsäkerhet, CFS, har lanserat ett initiativ gällande upprättningen av frivilliga riktlinjer för besittning av land och naturresurser. Målet med dessa riktlinjer är att förse praktisk vägledning till ansvarstagande resursstyrning, som ett medel att svara på globala utmaningar, speciellt den nya vågen av global land grabbing. Utkastet till riktlinjer planeras läggas fram för godkännande i CFS:s nästa sammanträde 2011 (LRAN2 2011).

CFS:s har i dagsläget inte för avsikt att etablera några legala bindande förpliktelser i sitt ramverk. De ämnar snarare presentera vilka faktorer, som bör inkluderas i utformandet av framtida legala ramverk. Civilsamhället förhåller sig positivt till utformandet av ett legalt regelverk, som behandlar regleringar av land grabbing, med förhoppningen om att dessa inom en snar framtid kommer vara tvingande för inbördes parter.(Ibid.).

Även andra institutioner belyser relevansen av utformandet av riktlinjer på styrning och principer, i syfte att hantera det oansvariga beteendet som råder inom land grabbing. Världsbanken, IMF, IFAD och UNCTAD har formulerat och lanserat principer för ansvarstagande jordbruksinvesteringar. Principerna har skapats med hänsynstagande till rättigheter, uppehälle och resurser i syfte att underutvecklade ekonomier kan dra nytta från potentiell ömsesidig vinning. Riktlinjerna inkluderar bland annat följande:

- Erkännandet av faktiska rättigheter till landområden.
- Lämpliga konsultationer med landsbygdsbefolkningen.
- Garanterade ekonomiska genomförbara projekt.
- Uppmaning till investerare att respektera lagar.

FAO betonar att investeringar kan vara positiva, om målen med land grabbing är förenliga med investeringsbehoven i utvecklingsländer (LRAN2 2011).

Det är av stor vikt att det tas hänsyn till befintliga landägare, att de informeras och involveras i förhandlingarna gällande land grabbing, i processen mot ökad transparens (IFPRI2, 2009).

Vi har i detta avslutande delkapitel belyst relevansen av transparens gällande kontraktskrivningen, samt vikten av grundläggande och önskvärda riktlinjer vad gäller regleringen av land grabbing. Vi kommer i vår slutsats diskutera och problematisera den empiri vi har tagit del av, för att kunna besvara vår frågeställning.

5 Slutsats

Vår avsikt med uppsatsen var att förklara fenomenet land grabbing utifrån teorierna liberalism och radikalism, samt att studera vilka implikationer fenomenet har för landsbygdbefolkningen i Etiopien. Vi har under studiens gång noterat att det råder en dikotom problematik mellan de inblandade parterna. Den liberalistiska parten, hävdar att matsäkerheten tillgodoses i investerarnas länder, att infrastrukturen förbättras, ekonomisk och social levnadsstandard förhöjs i de länder som verkar likt värdländer för fenomenet. Den andra parten, radikalisterna, menar på att landsbygdbefolkningen exploateras och tvingas bort från sina ursprungsbyar med vaga löften om en förbättrad levnadsstandard. För att konkretisera vår analys valde vi att göra en fallstudie på Gambella i Etiopien. I detta kapitel genomför vi inledningsvis en analys av de liberalistiska och radikalistiska perspektiven med koppling till land grabbing för att därefter diskutera landsbygdbefolkningens möjligheter till empowerment.

Många organisationer är eniga om att land grabbing måste regleras och struktureras mer än vad det görs idag. Detta är en nödvändighet, speciellt då de parter som berörs av fenomenet kan anses vara ojämlika och det råder en asymmetrisk relation mellan dem. Vi har i vår uppsats lagt stor vikt vid landsbygdbefolkningen som en part och noterat att de, enligt vår definition av periferi kan anses vara den svagare parten. Landsbygdbefolkningen har inte heller några andra alternativa uppehållen när de inte längre kan nyttja landområden, som de tidigare haft till sitt förfogande. Den andra parten består av organisationer och skickliga entreprenörer, som har forskning bakom sig och har tydliga mål med vad de vill åstadkomma genom att köpa upp och arrendera landområden.

Gällande land grabbing finns inget distinkt ramverk med regler. Det finns ett flertal frågetecken kring hur inblandade parter går tillväga när de sluter avtal gällande utarrendering och försäljning av omfattande landområden. Vidare existerar en avsaknad av utvecklade organisationer och institutioner, som reglerar förhållandena parterna emellan och ser till att inget fusk förekommer. Då behovet av mat och därmed bördiga landområden idag är akut i många länder, ligger det i vissa staters preferenser att ha stora landområden till sitt förfogande. Många organisationer efterlyser regelverk och utformning av principer, som inblandade parter bör ta i beaktande, när de ingår avtal gällande arrendering och uppköp av landområden. Vi anser dock att det är nödvändigt att specificera dessa regelverk och konkretisera principer för att vidta aktiva åtgärder i syfte att öka transparensen och stärka landsbygdbefolkningarnas position.

Vi menar att det huvudsakligen finns två tillvägagångssätt för att handskas med land grabbing på ett mer konkret sätt än tidigare. Eftersom att land grabbing är ett komplext fenomen är det problematiskt att skapa universella lösningar på dess negativa implikationer. De två tillvägagångssätten vi ämnar redogöra för är inte färdigutvecklade, men vi anser att de tillför mer konkreta åtgärder än vad som finns i dagsläget och tanken är att väcka debatt kring möjliga lösningar.

Våra två förslag på möjliga åtgärder verkar främst i syfte att öka transparensen i kontraktskrivandet, som ingås gällande land grabbing, samt för att öka landsbygdsbefolkningarnas medbestämmanderätt och insyn, vilket leder till empowerment.

Första tänkbara åtgärden är skapandet av en oberoende institution, som verkar likt en tillsynsmyndighet, där landsbygdsbefolkningar ges möjlighet att delta i processen, som berör uppköp och utarrendering av omfattande landarealer. Vi menar att skapandet av en oberoende institution, som enbart behandlar kontrakt gällande land grabbing skulle öka transparensen samtidigt som den asymmetriska informationen och maktrelationen balanseras ut. Vi ser helst att tillsynsmyndigheten består av en oberoende expertis, som verkar för att lyfta fram landsbygdsbefolkningens röst. Vidare menar vi att det även är av vikt att parter, som förhåller sig positivt till land grabbing också får uttrycka sin mening i de processer och beslut som fattas i tillsynsmyndigheten. Det är viktigt att parterna, genom delibration, strävar efter att uppnå enighetliga mål. Vi belyser således vikten av att båda parternas åsikter beaktas.

För att stärka landsbygdsbefolkningens position, hade det enligt oss varit önskvärt att landsbygdsbefolkningen själva och allmänheten också får tillgång till de dokument som behandlar land grabbing. Det är vidare av vikt att landsbygdsbefolkningen delges medbestämmanderätt och ges möjlighet att påverka avtalen, samt utkräva ansvar från uppköparna. Då förmåner för investerarna är relativt klara, i form av ekonomisk vinst och tillgodosedd matsäkerhet i sina respektive länder, anser vi att det är en nödvändighet med utformade förmåner även för landsbygdsbefolkningen. Många rapporter vi tagit del av, menar att landsbygdsbefolkningar utlovas förmåner i form av förbättrad infrastruktur, kunskapsöverföring och jobbmöjligheter, men att dessa löften i realiteten sällan infrias. I dagsläget har landsbygdsbefolkningen inget organ eller ingen organisation att vända sig till med invändningar och åsikter. Vi ser gärna att löften om förmåner blir till garantier och att om garantier inte förverkligas så ges landsbygdsbefolkningen möjlighet att vända sig till tillsynsmyndigheten, som bedömer konsekvensen av handlingarna. Viktigt att ha i åtanke är att detta förslag på möjlig åtgärd enbart är en skiss, och att den inte nödvändigtvis tillgodoser alla aspekter av negativa implikationer för landsbygdsbefolkningar. Vi anser dock att detta förslag på åtgärd är ett steg i rätt riktning mot ökad transparens, ökad medbestämmanderätt för landsbygdsbefolkningar, samt ett möjligt sätt att jämna ut den rådande maktbalansen mellan inblandade parter.

Den andra tänkbara åtgärden är utvecklandet av tydligare äganderätter av landområden. Ett förslag på hur det kan ske är genom att bredda och utveckla det projekt SIDA har genomfört, där hushåll i Etiopien har kunnat formalisera sitt markinnehav med hjälp av ett slags certifikat. Hade landsbygdsbefolkningen haft äganderätten över landområden och inte staten, skulle möjligheten till avtal med högre transparens kunna slutas mellan parterna. Även om maktförhållandet mellan parterna i viss mån fortfarande är ojämlik så skulle landsbygdsbefolkningen själva ha mer att säga till om.

6 Referenser

- BBC, 16-12-2010= *Land grab fears for Ethiopian rural communities* Hemsida [Elektronisk]. Tillgängligt: <http://www.bbc.co.uk/news/business-11991926>
Hämtdatum: [2011-04-23]
- [Berhanu Kebede](#)= *Land deals in Ethiopia bring food self-sufficiency, and prosperity* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.guardian.co.uk/global-development/poverty-matters/2011/apr/04/ethiopia-land-deals-food-self-sufficiency?INTCMP=SRCH>.
Hämtdatum: [2011-04-04]
- Boréus, Kristina (2009) *Makt*, i Bergman, Ludwig och Mörkenstam, Ulf (red). *Politisk Teori*. Malmö;Liber.
- Business Dictionary [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.businessdictionary.com/definition/transparency.html> Hämtdatum: [2011-05-10]
- Dagens Nyheter [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/varlden/maten-slut-i-nordkorea> Hämtdatum: [2011-04-28]
- Esaiasson et. al., 2011. *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- FAO1, 2011 Hemsida [Elektronisk]. Tillgängligt: <http://www.fao.org/about/en/> Hämtdatum: [2011-05-03]
- FAO2, juni 2009= *From Land Grab to Win-Win*. [Elektronisk] Tillgänglig: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/ak357e/ak357e00.pdf> Hämtdatum: [2011-05-03]
- Galtung, Johan, 1975. *Är fred möjligt?* Stockholm: Prisma
- GRAIN1, Hemsida [Elektronisk]. Tillgängligt: <http://www.grain.org/about/?org>.
Hämtdatum: [2011-03-15]
- GRAIN2, 2008 = *SEIZED! The 2008 land grab for food and financial security* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.grain.org/briefings/?id=212> . Hämtdatum: [2011-03-14]
- Guardian1, The, 22-03-11= *How 'land-grabbing' is wrecking lives* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.guardian.co.uk/poverty-over/how-land-grabbing-is-wrecking-lives?INTCMP=SRCH>. Hämtdatum: [2011-04-05]
- Guardian2, The, 04-04-2011= *Land deals in Ethiopia bring food self-sufficiency, and prosperity* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.guardian.co.uk/global-development/poverty-matters/2011/apr/04/ethiopia-land-deals-food-self-sufficiency?INTCMP=SRCH> Hämtdatum: [2011-04-05]
- Hobden, Stephen & Wyn Jones, Richard (2008) *Marxist theories of international relations*, i Baylis, J. – Smith, S. et. al. (red), *The globalization of world politics : an introduction to international relations*. New York: N.Y., Oxford University Press.
- IFPRI1, 13-04-09= *"Land Grabbing" by Foreign Investors in Developing Countries: Risks and Opportunities* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ifpri.org/pubs/bp/bp013.asp>
Hämtdatum: [2011-04-14]
- IFPRI2 [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ifpri.org/ourwork/about>
Hämtdatum: [2011-04-14]
- IIED, FAO, IFAD, Juni 2009= *Land grab or development opportunity? Agricultural investment and international land deals in Africa* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://pubs.iied.org/12561IIED.html> Hämtdatum: [2011-04-01]

- Krugman, R. Paul & Obstfeld, Maurice, 2009. *International Economics Theory & Policy*. 8th ed. Pearson Education.
- LRAN2, Land Research Action Network, 2011= *Introduction: Global Land Grabs: Investments, risks and dangerous legacies* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.palgrave-journals.com/development/journal/v54/n1/full/dev2010108a.html>. Hämtdatum: [2011-04-03]
- Lundquist, Lennart, 2008. *Det vetenskapliga studiet av politik*. 14 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Mariam, G. Alemayehu, 30-03-11= *Ethiopia: A country for sale* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://farmlandgrab.org/post/view/18381>. Hämtdatum: [2011-04-05]
- Mingst, Karen & Arreguin-Toft, Ivan M, 2007. *Essentials of International Relations*. 4th ed. New York: W. W. Norton & Company.
- Oakland Institute, The, 2009= *The Great Land Grab -Rush for World's farmland Threatens food security for the Poor* [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.oaklandinstitute.org/pdfs/LandGrab_final_web.pdf Hämtdatum: [2011-04-20]
- Odén, Bertil, 2006. *Biståndets idéhistoria: från Marshallhjälp till millenniemål*. Lund: Studentlitteratur
- Pambazuka News, 2011, *Ethiopia: A country for sale* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://farmlandgrab.org/post/view/18381> Hämtdatum: [2011-04-19]
- Pomper, Philip, 2005. "The History and Theory of Empires", *History and Theory, Theme Issue 44*, sid 1-27
- SIDA1, 16-06-2009= *Etiopien* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sida.se/Svenska/Lander--regioner/Afrika/Etiopien/Lar-kanna-Etiopien/> Hämtdatum: [2011-04-17]
- SIDA2, 17-06-2009= *Vårt arbete i Etiopien* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sida.se/Svenska/Lander--regioner/Afrika/Etiopien/Vart-arbete-i-Etiopien/> Hämtdatum: [2011-05-17]
- SIDA3, 16-06-2009= *Landfakta, Etiopien* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sida.se/Svenska/Lander--regioner/Afrika/Etiopien/Landfakta/> Hämtdatum: [2011-05-02]
- SIDA4, 27-04-2011= *Så ska svenska företag göra goda affärer i fattiga länder* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sida.se/Svenska/Kontakta-oss/For-medier/Debattartiklar/Arkiv-2011/Debattartiklar-2011/DI-Debatt/> Hämtdatum: [2011-05-11]
- SIDA5, 10-04-2010= *Rättigheter till mark- och naturresurser* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sida.se/Svenska/Om-oss/Sa-arbetar-vi/Viktiga-omraden-for-utveckling/Sida-arbetar-for-tillvaxt/Forvaltning-av-naturresurser/> Hämtdatum: [2011-05-11]
- Transparency International [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.transparency.org/news_room/faq/corruption_faq#faqcorr2 Hämtdatum: [2011-05-11] <file://localhost/about/blank>
- Zoomers, Annelies, 2011= *Introduction: Rushing for Land, Equitable and sustainable development in Africa, Asia and Latin America* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.palgrave-journals.com/development/journal/v54/n1/full/dev201097a.html>. Hämtdatum: [2011-04-03]
- World Investment Report 17-09-09= *Transnational Corporations, Agricultural Production and Development* [Elektronisk] Tillgänglig:

<http://www.unctad.org/Templates/Webflyer.asp?docID=11918&intItemID=2068&lang=1>. Hämtat: [2011-04-05]